

PENSAR LES IMATGES MEDIÀTIQUES DES DE LA CULTURA VISUAL

Carme Molet
Dànae Quiroz

espaiperformatiu.udl.cat

SANDRA GÓMEZ

3 dimensions per abordar les tecnologies digitals a l'escola:

Accés

Ús

Aprofitament

Ser conscients de com i perquè fem les tecnologies a l'escola i quins objectius. Equilibrar potencialitats i riscos. Usar-les amb sentit crític

Com ens influencien les imatges i com les signifiquem?

Com les podem emprar per ajudar a desenvolupar un pensament crític a l'escola?
Per a ser més imaginatius i creatives.

25N -
PENSAR LES IMATGES MEDIÀTIQUES
DES DE LA CULTURA VISUAL

- 1 Una història familiar. Pràctiques diàries del veure
- 2 Teories de la imatge. Algunes idees que ens ajuden a pensar sobre les imatges i les tecnologies de la visió
- 3 Cultura Visual i educació

1. Una història familiar

Pràctiques diàries del veure

Ens ajudarà a atansar-nos al que DIDI-HUBERMAN (2015) destaca com una de les funcions del pensament crític: **ser sensible als mil i un matisos de cada cosa.**

NARA vuit anys i mig

TEMPS de consum: Mitja hora setmanal i els caps de setmana

Per a les nenes i els nens les representacions mediàtiques que veuen són molt importants (com un tresor).

La família tria pel·lícules (Michel Ocelot i Hayao Miyazaki), però no sempre les criatures les trien com a favorites, però això no significa que no siguin molt rellevants per a la seva formació.

Les imatges de l'escola també ho podrien arribar a ser...

Malgrat que a l'escola les mestres no en parlen, els infants comenten les sèries de moda, hi juguen, canten les cançons...

El joc del calamar. Sèrie de televisió sud-coreana de suspens i drama de supervivència estrenada el setembre del 2021 a Netflix. Escrita i dirigida per Hwang Dong-hyuk

PEL·LÍCULES

Princesa por sorpresa 1 i 2. 2001-2004

Frozen 2013
(Elsa)

Luka, 2021
(Luca, Giulia,
Alberto)

A todo tren.
Destino Asturias. 2021

Padre no hay más que uno, 1 i 2. 2019-2021

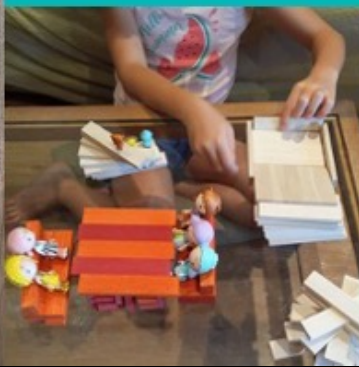
Jungle Cruise, 2021

Ron Da Error 2021

JOGUINES

Sylvanian family
consola

VIDEOJOCs

Kim Possible: sèrie de televisió
i videojoc. 1a emissió 2002
Mario Kart- Nintendo. Creada
1992.

The Legend of Zelda,
Nintendo. Creada en 1986

SÈRIES i altres TV

Los Green en la Gran Ciudad. 1a emissió
2018

La oveja Shaun. Aardman Animations.
1a emissió 2007

Henry Danger. 1a emissió 2014

Gos Pudent. 1a emissió 2013

Nicky, Ricky, Dicky & Dawn. 1a emissió
2014

Les Sisters. França 1a emissió 2017

Una Pizca de Magia. 1a emissió 2015

Xavier Enigma i el museu secret -
Super3. 1a emissió 2019

Zoom, el dofí blanc. 1a emissió 1971

Els germans Kratt - Super3; 1a emissió
2011

Robin Hood, el trapella de Sherwood -
Super3. 1a emissió 2016

La Pantera Rosa. 1a emissió 1969

Oddbods, 1a emissió 2013

Rat Rank. El rànquing musical del
Super3.

InfoK - Super3

Bestial. Reportatges sobre animals
domèstics i salvatges. 1a emissió 2014

1. ALGUNES IDEES RELLEVANTS

COM S'APROPIEN DE LES IMATGES ELS INFANTS?

Al marge dels significats atorgats, les imatges, animacions, els videojocs tenen un vessant afectiu molt important, també relacional.

No tothom dialoga amb aquestes imatges de la mateixa manera. A banda de la manera com les persones adultes i expertes les signifiquem cal escoltar quins significats donen els infants i observar de quina manera les usen.

Els/les infants tenen agència, fan les seves pròpies construccions.

Les imatges ens influencien de manera paradoxal i contradictòria (princesa-Giulia).

2 Teories de la imatge

MARXISME BERTOLT BRECHT. WALTER BENJAMIN. PIERRE BOURDIEU. GUY DEBORD.

ESCOLA DE FRÁNCFORT THEODOR ADORNO

LES ARTS JOHN BERGER

ESTRUCTURALISME ROLAND BARTHES, UMBERTO ECO SEMIÒTICA

ESTUDIS DE COMUNICACIÓ HERBERT MARSHALL MCLUHAN

SITUACIONISTES GUY DEBORD

ESTUDIS CULTURALS STUAR HALL. VALERIE WALKERDIN.

BRONWYN DAVIES. JON STOREY. ESCOLA DE BIRMINGHAM

ESTUDIS VISUALS GARCIA CANCLINI. JOSE LUIS BREA

CULTURA VISUAL W. J. T. MITCHELL. NICHOLAS MIRZOEFF. WALTER Y CHAPLIN

FEMINISMES GRISELDA POLLOCK. LAURA MULVEY. TERESA DE LAURETIS.

CARME LUKE.

EL POSTESTRUCTURALISME

ELS ESTUDIS DE PUBLICITAT I CONSUM

DECOLONIALS SILVIA RIBERA CUSICANQUI.

PEDAGOGIES CRÍTIQUES HENRY GIROUX

ACTUALS MIEKE BAL. RANCIERE. HITO STEYERL. INGRID GUARDIOLA

BYUNG-CHUL HAN. REMEDIOS ZAFRA. ANDREA SOTO CALDERON...

- Debray, Régis (1994). Vida y muerte de la imagen: historia de la mirada en occidente. Paidós
- Guardiola, Ingrid (2018). L'ull i la navalla. Arcàdia

2. Teoria de la imatge

Idees que ens ajuden a pensar sobre les imatges i les tecnologies de la visió

ESTRUCTURALISME

Creença amb les interpretacions universals d'una imatge.

Les formes i les estructures determinen els significats.

A través de la **Semiòtica** es poden significar les imatges.

Alguns autors estructuralistes ho questionen i donen pas al postestructuralisme (Roland Barthes).

MARXISME

Les imatges formen part de la superestructura, la qual depèn de l'estructura econòmica.

Es pensen les imatges com a portadores d'**ideologia**, com a reproductores de l'ordre social establert. Es parla d'alienació, de discursos hegemònics.

De la història de l'art com a una narrativa burgesa.

Inicialment fou un pensament determinista que, al llarg del temps, va introduint noves aportacions, encara avui molt vàlides.

ESCOLA DE FRANCFORT (dècada dels anys seixanta)

⊕ Walter Benjamin, 2003 (1a edició, 1936). La obra de arte en la época de su reproductibilidad técnica. Itaca.

⊕ Roland Barthes, 2009 (1a edició, 1980). La cámara lúcida. Paidós.

2. Teoria de la imatge

FEMINISMES

A partir dels anys 70 plouen les crítiques feministes a les representacions. Pel que fa al cinema, Laura Mulvey (1975), en *Plaer Visual* i cinema narratiu, teoritza com el subjecte masculí, posseeix la mirada i l'espai de la representació, i situa les dones com a objecte de desig passiu, silenciats.

Les teories de Laura Mulvey han estat qüestionades posteriorment per alguns feminismes, per la seva retòrica de negació del plaer i, perquè les identifications de les espectadores són múltiples i es poden canalitzar de moltes maneres al llarg del film.

Posteriorment Mulvey s'adona que el seu estudi fixa la mirada com a masculina i femenina, –deixant fora de discurs altres identitats com la transsexual– i que això porta més a afirmar la identitat que a alliberar-la.

Les imatges no tenen un efecte unidireccional, la direccionalitat cinematogràfica no es infalible. Elisabet Ellsworth aplica aquestes premisses a l'educació.

- Mulvey, Laura, 1988 (1a edició, 1975). *Placer visual y cine narrativo*. Episteme
- Ellsworth, Elizabeth, 2005 (1a edició, 1977). *Posiciones en la enseñanza. Diferencia, pedagogía y el poder de la direccionalidad*. Akal

2. Teoria de la imatge

Ha de l'ART

El 1971 Linda Nochlin es planteja perquè no hi ha hagut dones artistes importants?

Griselda Pollock (1981), proposa entendre la història de l'art com a pràctiques de representació ideològica que contribueixen a la configuració de les polítiques sexuals i les relacions de poder.

Guerrilla Girls (1985).

John Berger

El que sabem o el que creiem afecta la manera com veiem les coses.

Analitza quatre aspectes de la interpretació de la pintura a l'oli:

- el seu origen relacionat amb el sentit de la propietat
- la representació continuada de la dona com a objecte pictòric
- la relació entre l'herència visual de la pintura i la publicitat actual
- la transformació del significat de l'obra original en el marc de les múltiples reproduccions.

Modos de ver, s'ha convertit en un títol indispensable de la teoria de l'art i de la comunicació visual.

⊕ John Berger, 2016 (1a edició, 1972). Modos de ver. Barcelona: Gustavo Gili.

⊕ Griselda Pollock (2013): Visión y diferencia. Feminismo, feminidad e historias del arte. Argentina: Fiordo.

2. Teoria de la imatge

L'auge del mitjans audiovisuals, societat de masses, de la societat de l'espectacle, de les pràctiques comunicatives i mediacions, fa que s'ampliï el camp d'estudi. Els postestructuralismes, els Estudis fílmics, els Media Studies enfoquen l'espectador i l'espectadora com a subjecte que pot interpretar, frustrar la direccionalitat del film o, fins i tot, l'explicació de l'autor /a de les imatges.

ESTUDIS CULTURALS (Escola de Birmingham)

El terme va ser encunyat per Richard Hoggart el 1964 quan va fundar, el Centre d'Estudis Culturals contemporanis o CCCS (Centre for Contemporary Cultural Studies) a la Universitat de **Birmingham**.

Les imatges artístiques ja no són al centre de les visualitats.

Valoren la cultura popular des d'una perspectiva política.

Analitzen els fenòmens visuals de la vida quotidiana.

Pensen que tot i que existeix una cultura hegemònica, el poder és consensuat en l'imaginari col·lectiu, on també hi ha resistències i resignificacions.

Ramificació en els estudis postcolonials i estudis de gènere

- ⊕ **Valerie Walkerdine** (1998). “La cultura popular y la erotización de las niñas.
- ⊕ **Bronwyn Davies**. Sapos y culebras y cuentos feministas de 1989, ed. castellana 1994. Catedra.
- ⊕ **Stuart Hall** (2010). El espectáculo del “Otro”.
- ⊕ **Silvia Rivera Cusicanqui** (2010). Sociología de la imagen: miradas ch'ixi desde la historia andina.

2. Teoria de la imatge

S'estudia l'articulació de les mirades i les maneres de mirar amb tot un seguit d'interessos de raça, gènere, classe i diferències culturals, etc.
(Brea, 2005)

ESTUDIS VISUALS CULTURA VISUAL

- Brea, José Luis (2005). Estudios visuales: la epistemología de la visualidad en la era de la globalización.
- Giroux, Henry (1996). Placeres inquietantes: aprendiendo la cultura popular. Barcelona: Paidós.
- Giroux, Henry (2003). La inocencia robada. Madrid: Morata.

Camp d'estudi que problematitza i fa una crítica de les visualitats, dels efectes dels mitjans a la societat, i les pràctiques socials associades a la virtualitat.

Amb l'objectiu d'analitzar les condicions sota les quals totes les imatges, del present o del passat, influeixen les mentalitats i els comportaments de cada època.

D'explicar els Imaginaris Culturals.

Què mirem i com ho fem?
Com ens afecten les imatges? Tenen efectes de subjectivació i socialització?

No mirar cap a un altre costat. MIEKE BAL

2. Teoria de la imatge

EFFECTES DE LES VIRTUALITATS

- Zafra, Remedios (2015). Ojos y Capital. Bilbao: Consonni.
- Byung-Chul Han (2018). Hiper culturalidad. Barcelona: Herder

Els estudis visuals enfoquen les visualitats mediàtiques en societats neoliberals, mogudes per l'acceleració constant, la competitivitat, l'afany productiu, el consum.

Estem parlant d'un món digitalment connectat, on regna el capitalisme cognitiu i el poder de l'algoritme, un món que ens empeny a formar part d'una maquinària hiperproductiva per obtenir visibilitat. Internet no és simplement un espai que atorga llibertat; segons [Byung-Chul Han](#) (2018) és també un panòptic que permet el control global. On, prima el narcisisme i un excés d'homogeneïtat. On regeixen les discontinuïtats, la pressa, i la lògica de l'instant, les reaccions immediates i el culte a la pròpia imatge.

L'atipament del món digital: d'imatges, de notícies, fa que cada cop menys coses ens afectin.

La sobreproducció d'imatges afecta l'atenció, el sentit, i fins i tot ens dificulta la imaginació ([Ingrid Guardiola](#), 2018).

Vivim en temps d'"ansiolítics i autoengany", assenyalava [Remedios Zafra](#) (2015), i identifica com a causants: el desassossec i l'angoixa vital, la frustració, ansietat, incertesa, manca de control del temps, les presses, l'individualisme, por al futur. De desig de perfecció, de ser "influencer", de fingiment...

Davant d'això Remedios Zafra fa un elogi de la lentitud. Es tracta d'"acompanyar reflexivament, de parlar i escoltar, de saber-nos comunitat", **desemascarant l'individualisme competitiu que tant de mal fa i que tant ens allunya del treball amb sentit.**

3 Cultura Visual i educació

Educació en Cultura Visual per la comprensió

Les pedagogies al voltant d'una educació en cultura visual posen en relleu la influència que les imatges mediàtiques posseeixen en la construcció identitària dels infants i, en la necessitat que es treballin des de contextos escolars. Proposen la formació d'una cultura de la imatge, de noves sensibilitats en interacció amb noves tecnologies.

Per aquestes pedagogies és bàsica **la construcció de sentit** al voltant del que es mira.

FERNANDO HERNÁNDEZ
KERRY FREEDMAN
PAUL DUNCUM
FERNANDO MIRANDA
ALEJANDRA WALZER
INÉS DUSSEL

⊕ Hernández, Fernando (2000).
Educación y cultura visual.
Octaedro.

⊕ Hernández, Fernando (2007).
Espigador@s de la cultura
visual. Octaedro.

Les manifestacions visuals són alguna cosa més que meres representacions de la realitat, ja que repercuteixen en models de comportament, construcció de subjectivitats i formes de socialització.

Les imatges vehiculen discursos que construeixen posicions, i que estan inscrits dins de pràctiques socials.

Mirar i crear imatges com a formes de comprensió del món, però també com a mitjans de plaer, de diàleg.

La comprensió d'una imatge, no es fa al marge de la paraula, però tampoc es pot fer al marge d'un cos que es posa en moviment, que es commou, que s'emociona. Inés Dussel (2009).

CONSIDERACIONS FINALS

Les imatges són portadores d'ideologia i discurs: de classe, racista, sexista, homòfob i sobretot consumista...

No obstant això, a l'escola, també podem aprendre d'aquests conceptes i, de molts altres, per mitjà de les imatges.

Els infants s'apropien de les imatges. Cal escoltar als infants sobre com viuen els mitjans tecnològics, sortir-nos de la posició unitària del saber, com a saber protector, que els objectiva i els tracta com a subalterns.

Pensar els/les infants com a subjectes que miren, i no com objectes contínuament fotografiats.

Això no obstant, la seva mirada també és cultural. Tenir agència, no vol dir tenir els sabers, ni el control.

Per pensar les imatges cal pensament contemporani i entendre el que ens envolta. Pensar les imatges és pensar les representacions dins el món, amb tota la seva complexitat.

*Aturar els efectes de la virtualitat.
Detenir el temps, temps per dubtar, temps per pensar, per mirar, per dialogar, per gaudir...*

Apostem per les arts!

“El arte activista es el arte motivador.

Es la fuerza de una intensidad que genera afectos”.

Mieke Bal 2021

Aprendre "a través de les imatges", és situar-se més enllà de cercar un únic significat o un únic ús. Els modes de direccionalitat d'una pel·lícula no són infal·libles, però és important detectar-los per a poder canviar els relats hegemònics. Els conceptes no són estables ni immutables. Cal establir un diàleg entre la imatge, el concepte, el context i el subjecte que mira.

BIBLIOGRAFIA

Bal, Mieke (2016). Tiempos trastornados. Análisis, historias y políticas de la mirada. Madrid: Akal

Roland Barthes. 2009 (1a edició, 1980). La cámara lúcida. Paidós. https://monoskop.org/images/c/c9/Barthes_Roland_La_camara_lucida_Nota_sobre_la_fotografia.pdf

Benjamin, Walter 2003 (1a edició, 1936). La obra de arte en la época de su reproductibilidad técnica. Itaca. <https://artes.lapiedrahita.com/wp-content/uploads/2014/07/La-obra-de-arte-en-la-era-de-la-reproductibilidad-técnica.pdf>

Berger, John ,2016 (1a edició, 1972). Modos de ver. Barcelona: Gustavo Gili.

Bourdieu, Pierre (2005). Las reglas del arte. Barcelona: Anagrama. <https://mega.nz/folder/7J5n0ZDZ#vanv4I1dWrrhjSUQyuRVQ>

Brea, José Luis (2005). Estudios visuales : la epistemología de la visualidad en la era de la globalización. <http://www.fadu.edu.uy/estetica-diseno-ii/files/2019/05/Estética-Historia-y-estudios-visuales-J-L-Brea.pdf>

Buck-Morss, Susan (2005). Estudios visuales e imaginación global. En J. L. Brea, (Coord.), Estudios visuales. La epistemología de la visualidad en la era de la globalización (pp. 145-159). Madrid: Akal.

Corea, Cristina i Lewkowicz Ignacio (2004). Pedagogía del aburrido. Escuelas destituidas, familias perplejas. Editorial Paidós, Buenos Aires <https://otrasvoceseneducacion.org/wp-content/uploads/2019/01/Pedagogia-del-Aburrido-Lewkowicz-Ignacio-Cristina-Corea.pdf>

Debray, Régis , 1994. Vida y muerte de la imagen: historia de la mirada en occidente. Paidós. https://monoskop.org/images/d/d4/Debray_Regis_Vida_y_Muerte_de_la_Imagen.pdf

Didi-Hiberman, Georges (2015). IMAGEN (DE LA) CRÍTICA. Constelaciones. Revista de teoría crítica n 7.

Inés Dussel (2009). Escuela y cultura de la imagen: los nuevos desafíos. Nómadas, No. 30, abril 2009. Universidad Central – Colombia.

Ellsworth, Elizabeth, 2005 (1a edició, 1977). Posiciones en la enseñanza. Diferencia, pedagogía y el poder de la direccionalidad. Akal

Freedman, Kerry (2006). Enseñar la cultura visual. Barcelona: Octaedro.

García Canclini, N. (2007). El poder de las imágenes. Diez preguntas sobre su redistribución internacional. Estudios Visuales, 4, 35-36.

Giroux, Henry (1996). Placeres inquietantes: aprendiendo la cultura popular. Barcelona: Paidós.

Giroux, Henry (2003). La inocencia robada. Madrid: Morata.

Guardiola, Ingrid (2018). L'ull i la navalla. Arcàdia

Byung-Chul Han (2018). Hiper culturalidad. Barcelona: Herder

Hall, S. (2010). El espectáculo del “Otro”. En F. Cruces y B. Pérez (Coord.), Textos de antropología contemporánea (pp. 75-94). UNED.

Haraway, Donna (1995). Ciencia, cyborgs y mujeres. La reinención de la naturaleza. Madrid: Cátedra

Hernández, Fernando (2000). Educación y cultura visual. Barcelona: Octaedro.

Hernández, Fernando (2007). Espigador@s de la cultura visual. Barcelona: Octaedro.

Jill Lepore (2021). Elon Musk y los tecnobillonarios han leído mal la ciencia ficción

https://www.nytimes.com/es/2021/11/07/espanol/opinion/elon-musk-capitalismo.html?smid=fb-share&fbclid=IwAR1iV1Y_XZRqpHVcD55Yi-NqmSCHMaOid3qOhHWNyTNuVocd_GbCN3Pst7w

Luke, Carmen (1999). Feminismos y pedagogías en la vida cotidiana. Morata

McLuhan, Marshall, 1996 (1a edició 1964). Comprender los medios de comunicación. Las extensiones del ser humano. Paidós

Mirzoeff, Nicholas (2003). Una introducción a la cultura visual. Barcelona: Paidós

Mulvey, Laura, 1988 (1a edició, 1975). Placer visual y cine narrativo. Valencia: Ediciones Episteme. <https://estudioscultura.files.wordpress.com/2011/10/laura-mulvey-placer-visual-y-cine-narrativo.pdf>

Pollock, Griselda (2013): Visión y diferencia. Feminismo, feminidad e historias del arte. Argentina: Fiordo.

Prada, Juan Martín (2018). El ver y las imágenes en el tiempo de Internet. Akal

Rancière, Jacques (2010). El espectador emancipado. Buenos Aires: Manantial.

Rifà, Montse (2014). Identitats "queer", cossos i sexualitat en les narratives fílmiques de la infància de Kore-eda Hirokazu. Temps d'educació, 47, 143-157.

Silvia Rivera Cusicanqui (2010) . Sociología de la imagen: miradas ch'ixi desde la historia andina Editor Tinta Limón

Steinberg, Sh. R. y Kincheloe, J. L. (2000). Cultura infantil y multinacionales. Madrid: Morata.

Valerie Walkerdine. “La cultura popular y la erotización de las niñas. En ” *Estudios culturales y comunicación. Análisis, producción y consumo cultural de las políticas de identidad y el posmodernismo*. Curran, James, Morley, David y Walkerdine, Valerie, comps. Barcelona: Ediciones Paidós Ibérica, 1998. 481-495. <https://estudioscultura.wordpress.com/2011/10/20/la-cultura-popular-y-la-erotizacion-de-las-ninas-de-valerie-walkerdine/>

Walker, J. A. y Chaplin, S. (2002). Una introducción a la cultura visual. Barcelona: Octaedro SL.

Walzer, Alejandra (2011). Visiones, saberes y placeres. Sobre cultura visual y educación. Madrid: Universitat.

Zafra, Remedios (2015). Ojos y Capital. Bilbao: Consonni.

PROJECTES I BIBLIOGRAFIA PRÒPIA

Molet, C. (2008). Imagina! Espais d'educació en l'art i la cultura visual per a nenes i nens 2008. Lleida: Ayuntamiento de Lleida. Recuperado de: http://ime.paeria.cat/programes_educatius/recursosdidactics/guies/imagina-vida/index.html.

Molet, C. (2009). Imagina! Espais d'educació en l'art i la cultura visual per a nenes i nens 2009. Lleida: Ayuntamiento de Lleida. Recuperado de: http://ime.paeria.cat/programes_educatius/recursosdidactics/guies/imagina-vida/index.html.

http://www.espaiperformatiu.udl.cat/?page_id=637908&lang=es

http://www.espaiperformatiu.udl.cat/?page_id=1439

http://www.espaiperformatiu.udl.cat/?page_id=637346&lang=es

PENSAR LES IMATGES MEDIÀTIQUES DES DE LA CULTURA VISUAL

Carme Molet i Dànae Quiroz
espaiperformatiu.udl.cat